

Krijttijdperk, wetenschappelijk bekend als het "Maastrichtien" eenvoudig niet aan voorbij.

Het museum waar o.a. wetenschappen als biologie, geologie en paleontologie onderdak vinden was vroeger in hoofdzaak het terrein van een vrij kleine groep specialisten. Tegenwoordig voelt iedereen, jong en oud, geleerd of leergierig, zich hier thuis als een vis in het water of misschien beter als een zeeëgel in het Krijt. De deuren zijn wijd open gezet.

Het museum kent nu drie hoofdfuncties:

de wetenschappelijke: onderzoek, beheer en uitbreiding van collecties.

de educatieve: onderwijs, voorlichting, éducation permanente.

de dienstverlenende: aan andere musea, onderzoekers en particuliere verzamelaars.

De uitbreiding van het takenpakket maakte uitbreiding van de accommodatie noodzakelijk. De directeur Dr. Montagne heeft er vanaf het begin van zijn optreden bij voortduring voor geijverd. Hij beleeft vandaag een dikverdiend gelukkig moment in zijn leven nu dit deel van zijn werk voltooid is. Ik wens hem en al zijn medewerkers toe in het vernieuwde en uitgebreide museum prettig, succesvol en voldoenschenkend te werken.

Koninklijke Hoogheid, Dames en Heren

Het was mijn hoofdtak vanmiddag U te doen blijken hoezeer U ons allen hartelijk welkom bent. Ik hoop daarin te zijn geslaagd.

"EEN VERNIEUWD NATUURHISTORISCH MUSEUM"

door D.G. Montagne

Koninklijke Hoogheid, dames en heren,

Vandaag, bij de her-opening van ons museum, mag ik U iets vertellen over dit vernieuwde instituut en zijn toekomstplannen.

De zeer grote belangstelling voor deze her-opening maakt het onmogelijk U allen in ons eigen zaaltje toe te spreken. Eens te meer beseffen we hoe juist het oude gezegde is over de "goede buur", die beter is dan de "verre vriend". Buurman Hijstek, mag ik U mijn grote dank uitspreken voor het zo bereidwillig ter beschikking stellen van Uw grote conservatorium-zaal deze middag? En voor de medewerking van Uw docenten en leerlingen aan ons programma, vandaag en de volgende dagen?

In de afgelopen jaren hebben we onder ruimtelijk steeds benauwder omstandigheden moeten werken. De in 1964 ontvangen opdracht tot het ontwikkelen van dit museum werd, naarmate we groeiden, moeilijker. Het gevecht, om tot de realisatie van de ruimtelijke uitbreiding te geraken, steeds noodzakelijker. We voelden ons in deze periode vaak als een "bouw-pastoor". Aan eigen wetenschappelijk werk kwamen we niet of nauwelijks toe en de educatieve taak van het museum kon slechts zeer matig uit de verf komen.

Wat dit betekende zullen in de eerste plaats enkele pastoors-vrouwen kunnen beoordelen, die het gevecht om een vernieuwd en vergroot museum na ruim 12½ jaar van zeer nabij hebben moeten aanzien, of moet ik zeggen "verduren".

Als U straks, na onze rondgang, dit nieuwe geheel een aanwinst voor de stad Maastricht en de provincie Limburg zult vinden, dan dient U hen hiervoor in de eerste plaats te bedanken.

Het zal U bij deze rondgang opvallen, dat we géén pogingen hebben gedaan om door middel van omvangrijke constructies spectaculaire effecten te bereiken op het gebied van de inrichting. Integendeel. We hebben gemeend om een optimaal gebruik te moeten maken van de bestaande inventaris. En daar waar voor onze exposities nieuw equipment nodig was, is onze keus gevallen op min of meer gestandaardiseerde vitrines, die gemakkelijk verplaatsbaar zijn en zich goed lenen voor een verandering. Zo maken we een regelmatige vernieuwing van de exposities niet op voorhand tot een zeer kostbare en daardoor vrijwel onmogelijke zaak.

De her-inrichting van het vernieuwde en vergrote gebouw hier aan het Bosquetplein was slechts mogelijk dankzij de zeer grote toewijding en inzet van het volledige personeel. Allen hadden een aandeel, groot of klein, direct of indirect, op de voorgrond tredend of op de achtergrond blijvend. Geen hunner kon gemist worden.

Sommigen hebben gedurende lange tijd hun eigenlijke taak binnen de museum-organisatie ter zijde moeten schuiven en zich geheel moeten wijden aan deze her-inrichting. In enkele gevallen waren het zelfs familieleden en vrienden, die als medewerkers-ad-hoc een belangrijke bijdrage gaven, zonder welke we het thans verkregene niet hadden bereikt.

We bereikten het als team, niet als enkelingen.

Ik wil U allen hiervoor, en mag ik dat mede uit naam van het stadsbestuur doen, meneer de burgemeester, zeer hartelijk dank zeggen.

Onze personeels-bezetting is duidelijk beperkt: ik durf te zeggen veel te beperkt. We bemerkten dit eens te meer bij de her-inrichting van o.a. onze tentoonstellings-zalen. Bij de inrichting van exposities behoren wetenschappelijke, educatieve en vormgevings-aspecten op evenwichtige en verantwoorde wijze tot hun recht te komen. Daar heeft het

publiek recht op. Voor ons kleine instituut was dit echter een zeer moeilijk te benaderen wensdroom, zeker in de korte beschikbare tijd. We zij ons dan ook van een aantal tekortkomingen en inconsequenties bij deze inrichting zeer goed bewust.

Alleen voor de **biologie-exposities** kon een nieuw draaiboek worden vervaardigd met een zeer eenvoudige maar moderne opzet; het is gebaseerd op voor het publiek herkenbare situaties en afgestemd op ons huidige collectiebezit.

We ervaren het als zeer verheugend, dat samenwerking met juist de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten en de Stichting het Limburgs Landschap een extra accent zal geven aan de inwijding van onze nieuwe zaal voor **tijdelijke exposities**. De keuze van het onderwerp van de door hen vervaardigde tentoonstelling is een zeer gelukkige. Het Geuldal vormt wel helemaal het centrum van ons museum-areaal. Het is jammer, dat een deel van de recente publiciteit rondom het Zuidlimburgse landschap zijn oorzaak vindt in een felle discussie over en critiek op een aanvraag tot afgraven in een tot heden ongekend grote omvang.

Zuid-Limburg, de kern van ons museum-areaal, bezit een voor Nederland unieke natuur. Dit geldt voor de bodem, voor de vegetatie en voor de dierenwereld. Op talrijke plaatsen werden en worden daarop door onze samenleving aanslagen gepleegd. Een aantal van deze aanslagen is het gevolg van werkzaamheden op basis van door de overheid afgegeven vergunningen. Graag wil ik deze overheden vragen om daarbij de uiterste zorgvuldigheid te betrachten en de in het verleden maar al te vaak onvoldoende onderkende waarden van de natuur in de toekomst eens te meer de volle aandacht te geven.

Het is in hoge mate te betreuren, dat er nog steeds geen zorgvuldige inventarisatie van deze waarden is gered gekomen. En nog belangrijker misschien, dat we er nog steeds niet in geslaagd zijn om datgene,

wat we in voorkomende gevallen definitief moeten inleveren aan waarden van natuur, men zou kunnen zeggen aan immateriële waarden, op een objectieve wijze af te wegen tegen het meestal tijdelijk gewin, de materiële waarden, die we er voor terugkrijgen. Het zal, zolang dat werkelijk afwegen tegenover elkaar niet goed mogelijk is, een vrijwel hopeloze taak zijn om uit te maken, waar nu definitief de grens moet liggen van onze aanslagen op die natuur. Wat er nu in ieder geval veilig gesteld moet worden. En hoe hoog de prijs telkens zal moeten zijn, die voor een eventueel opofferen van bepaalde natuurwaarden betaald moet worden. Misschien zullen in Amerika nieuw ontwikkelde onderzoek-methodes hierbij helpen. In ieder geval is het duidelijk, dat pas na een zorgvuldige inventarisatie en vooral evaluatie van de natuur in onze regio, met evenveel zorg uitgevoerd als de veelal tot in details uitgewerkte schilderijen van het economisch belang dat aan een aanvraag voor een aanslag ten gronde ligt, een goed overwogen oordeel mogelijk zal zijn. En op zo'n goed overwogen oordeel hebben onze kinderen recht.

Om de toekomst van dit museum te schetsen moet ik beginnen U enkele feitelijke gegevens mede te delen. U bevindt zich hier in een instelling, die zojuist een jubileum heeft gevierd: afgelopen week-end was het 60 jaar geleden, dat dit museum gemeentelijke dienst werd van de stad Maastricht. En in de loop van dit jaar zal er nog een andere gedenkwaardige gebeurtenis plaatsvinden: dan wordt het museum 65 jaar, dwz. dan bereikt het de pensioengerechtigde leeftijd. We kunnen dit figuurlijk opvatten. De zeer moeilijke ruimtelijke omstandigheden hebben het gewenst gemaakt om dat oude museum een half jaar vervroegd met pensioen te laten gaan. De opvolger neemt de taak thans over en werkt door op de historische fundamenteën; hij neemt over van zijn voorganger wat waardevol past in de nieuwe omstandigheden en voegt er nieuwe facetten aan toe.

En er was veel waardevols, op basis waarvan we dit vernieuwde museum kunnen starten. Ik denk daarbij in de eerste plaats aan de ruggesgraat van ieder museum, aan onze collecties op het gebied van de streekgebonden biologie, de regionale geologie en palaeontologie en de fraaie bibliotheek. Wij, nieuwe generatie museum-werkers, kunnen onze voorgangers niet dankbaar genoeg zijn voor de energie en de toewijding, die ze bij het bijeenbrengen van deze collecties hebben betoond onder vaak moeilijke omstandigheden.

Ik sprak U reeds over het moment, waarop dit museum werd gesticht, bijna 65 jaar geleden. In het najaar van 1912 werd, door het toen nog zeer jonge Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, een museum opgericht in een voor dit doel van het stadsbestuur verkregen oud gebouw, het "Grauwzusters Kloostertje". Bij het planten van de "mei" op de thans voltooide uitbreiding, in de voorzomer van 1976, heeft onze algemeen conservator er op gewezen, hoe met deze toewijding in 1912 een gebruik ten algemene nutte van meer dan twee eeuwen, na een dertig jarige onderbreking van 1881 - 1912, weer in ere werd hersteld.

Prof. Timmers heeft, ter gelegenheid van deze heropening, een aantal wetenswaardigheden omtrent de geschiedenis van het oude gebouw bijeengebracht in een artikel in het eerstkomende nummer van het Natuurhistorisch Maandblad. Een overdruk hiervan is vanaf heden aan onze balie verkrijgbaar.

Aanvankelijk was het een zeer primitieve zaak, dat museum. Een museum-commissie van vijf genootschapsleden zorgde bij toerbeurt voor de mogelijkheid om in de middaguren publiek te ontvangen. En 's-winters was er in één vertrek gelegenheid tot stoken. Het behoeft dan ook geen betoog, dat een en ander grote problemen opleverde. De stimulerende voorzitter van het Genootschap, rector Jos. Cremers, gelukte het om niet alleen een aantal bouw-

kundige verbeteringen aan het gebouw uitgevoerd te krijgen, maar ook om in 1917 de stad Maastricht bereid te vinden het museum als "gemeentelijke dienst" over te nemen. Hij zelf werd de eerste conservator; samen met een poetsvrouw vormde hij het totale personeel.

Reeds bij de stichting in 1912, was een **dubbele** taak voor het instituut uitgestippeld; een "wetenschappelijke", nl. het aanleggen van collecties en het beheer er van in zo ruim mogelijke zin, en een "educatieve", het informeren van een breed publiek over deze objecten uit de natuur. En ook was er een zeer nadrukkelijke **streekgebondenheid** van het museum beklemd; het diende een instelling te zijn, waar de aandacht geconcentreerd was op de biologische en

geologische verschijnselen van Limburg en wijde omgeving.

Deze tweedelige taakstelling en duidelijke beperking van arbeidsveld zijn bij de overname door de Gemeente nadrukkelijk gehandhaafd en bestaan tot op heden. We zijn er trots op een op de regio gericht museum te zijn.

En we onderschrijven nog steeds en met overtuiging de door Cremers in zijn opzet zo zorgvuldig nagestreefde **balans** tussen het **wetenschappelijke** element en het **educatieve**.

De banden met het Natuurhistorisch Genootschap zijn na 1917 blijven bestaan. Over en weer steunen beide organisaties elkaar. Ten aanzien van de actieve hulp van het Genootschap aan het museum komt dit wel heel duidelijk tot uiting in de bij de overdracht afgesproken en sindsdien bestaande steun aan de uitbreiding van onze bibliotheek. Zo wordt met de uitgaven van het Genootschap een ruilverkeer onderhouden met talloze wetenschappelijke instanties in binnen- en buitenland; de opbrengst hiervan is in de museum-bibliotheek ondergebracht.

Cremers zag de zo duidelijke samenhang tussen biologie en geologie, dwz. tussen de natuur uit het heden en die uit het verleden. En Cremers zag ook die andere samenhang: de bodem, die duidelijk van invloed is op de natuurlijke begroeiing, en daardoor indirect weer bepalend werkt op de aanwezige dierenwereld.

Zijn ideeën uit 1912 over museumtaken sluiten fraai aan bij de moderne gedachten, zoals die bv. tot uiting kwamen op de World Conference for Natural History Museums in Ottawa in mei 1976. Op deze conferentie werd gesteld, dat voor ieder museum de collecties centraal moeten staan.

Daar wordt: — onderzoek aan gepleegd en
— voorlichting over gegeven.

Ook Gogelein van het Rijksmuseum voor de Geschiedenis der Natuurwetenschappen benadrukt een dergelijke opvatting in zijn artikel in december j.l. in het blad van het Ministerie van CRM, waarin hij de doelstellingen van een museum als volgt aanduidt:

- een archief voor het bewaren van cultuurschatten,
- een onderzoekcentrum voor al het bijeengebrachte materiaal en
- een voor het publiek toegankelijke zaak.

De nieuwe "Museumnota" van het Ministerie van CRM heeft reeds vele en felle discussies opgeleverd. Daarbij worden soms zeer bedenkelijke uitspraken gedaan. Zo zegt Couvée, de directeur van het Frans Hals Museum in Haarlem, in een interview in de NRC van 24 december j.l. het verschijnen van deze nota een vooruitgang te vinden en stelt, dat de politieke partijen nu gedwongen zullen worden een standpunt te formuleren. Hij gaat dan echter verder, en ik citeer het interview:

"In de nota Kunstbeleid kwam het woord museum nauwelijks voor, in de Museumnota komt het woord kunst nauwelijks voor. Dat komt omdat musea en kunsten onder verschillende directies vallen op het departement, een typische bureaucratische oorzaak dus. Ik vind dat als je over kunst praat je over musea moet praten."

En Overduin, educatief medewerker van het Haags Gemeentemuseum, stelt ter inleiding van zijn artikel in "Trefpunt" van december j.l.:

"Museumbezoek moet je van huis uit meekrijgen of leren op school. Bij mij thuis zat er dat niet in. Je weet daardoor niks van zo'n museum af, wat je er kunt zien of wat je er voor moet betalen. Ook op school heb ik kunst en dat soort dingen niet leren waarderen...."

Beide uitspraken tonen wel aan, hoe in ons land het begrip "museum" door velen automatisch gebonden wordt aan beeldende kunst en aanverwante onderwerpen. Zelf heb ik het meermalen ondervonden als ik, op de mededeling verbonden te zijn aan een museum, tot antwoord kreeg: "Hé, ik wist niet dat jij in schilderijen geïnteresseerd was".

Het is dan ook tot mijn grote vreugde, dat de nieuwe museumnota een geheel andere opvatting huldigt en duidelijk afstand neemt van deze zo vaak gebruikte stelling.

In de nota immers wordt het bestaan van een zestal onderling gelijkwaardige museale sectoren als uitgangspunt aanvaard, nl. musea voor resp.:

beeldende kunsten, archeologie, regionale geschiedenis en oudheidkunde, volkskunde, natuurlijke historie, en techniek.

Ik zei U reeds, deze nota ontmoet vanuit de museumwereld critiek. Deze critiek uit zich soms tegen het er in naar voren komende streven naar decentralisatie van het landelijke museale bezit.

Niet alle museum-werkers in ons land zien hierin een winstpunt. Het zal U niet verbazen, dat wij hier in Zuid-Limburg dit streven naar decentralisatie nadrukkelijk toejuichen. Deze nieuwe gedachte immers laat geen plaats meer voor de opvatting, zo vaak nog gehoord, dat alle eerste rangs objecten per definitie in de "nationale" musea thuis behoren. In Nederland liggen deze vrijwel alle in het westen van het land; voor de "buitengewesten" in het noorden, oosten en zuiden zouden dan slechts objecten van een tweede keus overblijven.

Naar mijn mening zullen met name regionaal gebonden objecten bij voorkeur beheerd dienen te worden in een museum binnen de betreffende regio. Een der voornaamste criteria bij de beoordeling van de vraag in welk museum een nieuwe aanwinst bewaard moet worden, zal moeten zijn:

– zijn er binnen de regio voldoende garanties aanwezig voor een deugdelijk beheer en zo nee, is hierin dan alsnog binnen de regio te voorzien?

Afstand tot een plaats, waar eventueel onderzoek aan zo'n object verricht zal worden, is hierbij van geen belang. De afstanden in ons land zijn hiervoor te klein en de museale wereld kent sinds lang het begrip "bruikleen". Eén van de consequenties van dit voorgestelde decentralisatie-principe zal moeten zijn, dat de als "regionaal museum" aan te wijzen instellingen voor wat betreft het beheer van collecties als het ware zullen moeten uitgroeien tot en dan ook erkend worden als "autonome dochters" van de "nationale musea".

Een ander bezwaar, door verschillende museum-coryfeeën geuit, is de weinige waardering, die uit de

nota zou spreken voor de vele waardevolle aspecten van de huidige museale situatie en de als sterk overdreven gevoelde aandacht, die er naar een stimuleren van de educatieve taak van musea uitgaat.

In dit verband wil ik twee dingen opmerken, nl.:

1. zeer nadrukkelijk stelt de nota, en ik citeer:

"Musea zijn dus instellingen met een **tweeledige taak**. Beide taken zijn in het beleid ten aanzien van musea op elkaar afgestemd:

- het behoud van voorwerpen hangt samen met zinvol gebruik, dat er van kan worden gemaakt, nu of in de toekomst, ten behoeve van wetenschap, informatie, educatie, inspiratie of recreatie,
- terwijl het zinvolle gebruik niet blijvend kan plaatsvinden zonder voorwerpen zorgvuldig te behouden".

Opvallend is bij deze opstelling de overeenkomst met de ideeën, die ik U vertelde ontmoet te hebben op het wereld-congres voor natuurhistorische musea. Opvallend ook de gelijkwaardigheid, waarmee het wetenschappelijke en het educatieve gebruik van zorgvuldig bewaarde objecten beoordeeld worden. Dat in de nota deze gelijkwaardigheid vaak minder duidelijk tot uiting komt ligt, m.i., aan de wens van de schrijvers om de stiefmoederlijkheid ten aanzien van de educatieve taak van de musea snel en volledig te beëindigen.

Het ware wellicht beter geweest om de ongetwijfeld even belangrijke "andere" taak der musea op daarvoor in aanmerking komende plaatsen wat nader uit te werken. Maar we mogen niet vergeten, dat die "andere" taak al sinds jaar en dag erkend is en gelijkwaardigheid van de educatieve taak iets is, dat veelal nog gerealiseerd zal moeten worden.

2. In de nota komt de "dienstverlenende taak" voor de toekomstige "regionale musea" naar voren. Men zou ook in dit verband kunnen spreken van

"autonome dochters" van de nationale moeder-musea.

Het is onder andere in deze deeltaak, dat we als Maastrichts museum onze eigen positie en onze werkwijze van de laatste 10 jaar herkennen. Ik noem daartoe onze "buitendienst" van de wetenschappelijke afdeling en onze rondreis-exposities van de educatieve afdeling.

We dienen daarmee, naar we hopen, een regionaal of provinciaal belang; bewegen ons zelfs zo nu en dan ook buiten de provincie-grenzen. De moeder-musea in de drie natuurhistorische disciplines, behoeven daardoor aan de "verzorging" van de museale problematiek in Limburg duidelijk minder aandacht te besteden. Dit wijst dan op de mogelijke **nationale** betekenis van zo'n regionaal museum.

Bij het ontwerpen van de thans gereedgekomen museum-uitbreiding stond een duidelijke ontwikkeling van dit instituut voor ogen.

De grondgedachten daarbij waren:

- **handhaven** van de zo fraai uitgebalanceerde opzet uit de beginjaren, dwz. een onderkennen van twee gelijkwaardige basis-taken, een wetenschappelijke en een educatieve en
- **vasthouden** aan de duidelijke regionale gebondenheid.

We staan thans op de drempel van een nieuwe periode voor dit museum en een nadere bezinning op de consequenties van deze algemene grondbeginzelen is dringend gewenst.

We dienen er voor te blijven waken niet een ivoren toren instituut te worden, waar slechts dóór enkelen vóór enkelen gewerkt wordt, maar we dienen eveneens te vermijden, dat we een instelling worden met een vrijwel geheel tot het educatieve aspect beperkte taak.

We moeten **museum** blijven, waar objecten verzameld en bewaard worden, die de moeite van het bewaren waard zijn. De moeite waard,

- om er wetenschappelijk onderzoek aan te doen en
- om er informatie over te verstrekken.